

cích v ekonomickom a ekologickom uvažovaní hlavného prúdu. Ich radikálna interpretácia je o to dôležitejšia teraz, keď – ako tvrdí Salleh – panelové diskusie o roľníckych hnutiach či pôvodných obyvateľoch a obyvateľkách a feministické eko-

nomické sympóziá v akademickej komunite začínajú patriť k „dobrému bontónu“. A napokon, poznatky z oblasti feministického uvažovania o ekonomike a rode by bolo príhodné uplatniť aj pri dnešnom skúmaní dopadov ekonomickej krízy.

SOCIÁLNÍ TEORIE GLOBALIZACE / KAROLÍNA ČERNÁ

SUŠA, O. 2010. GLOBALIZACE V SOCIÁLNÍCH SOUVISLOSTECH SOUČASNOSTI. PRAHA: FILOSOFIA.

Nakladatelství Filosofia ve své odvážné a přínosné ediční řadě Filosofie a sociální vědy v současnosti vydalo monografii významného českého sociologa Olega Suši věnovanou problematice globalizace. Jedná se o vyvrcholení autorova dlouholetého bádání v Centru globálních studií AV ČR a UK. Již jen termín globalizace je podle mého mínění strážidlem každé soudobé teorie. Recenzovaná kniha se působivě snaží otrást diskursem, který se ustavil kolem pojmu globalizace nejen v českém prostředí. Autor si klade přímo za cíl „ukázat globalizaci v sociálních souvislostech současnosti jako komplex dynamických procesů utvářejících současný svět, jako fenomén s mnoha úrovněmi a dimenzemi“ (s. 9). Toho se pokouší dosáhnout analýzou a kritikou nejzávažnějších aspektů spleti globalizačního diskursu, která způsobuje (nejen) politickou bezradnost a ochromuje pokusy o možnou alternativu tím, že vytváří falešnou představu o zakotveném všeobecně uznávaném a nezměnitelném světovém uspořádání, jehož předpokladem je nerovnost a důsledkem jsou škody na životním prostředí. Kniha je rozdělena do pěti vnitřně propojených oddílů.

Na počátku O. Suša představuje globalizaci (nebo globalizace) jako symbol diagnózy současnosti a rozebírá několik nejvýznamnějších metafor a teoretických modelů uchopujících globalizaci: svět jako jedno místo, globální síťová společnost, světový systém, globální kapitalismus a světová riziková společnost jako úvod do myšlení globalismu neboli reflexiv-

ního vědomí současné globalizace (s. 40), ze kterého autor upřednostňuje teorie informační společnosti Manuela Castellese a rizikové společnosti Ulricha Becka, jež prostupují celou publikací, a které, přestože je autor kritizuje, považují za hlavní nosníky Sušova bádání. Dále v první kapitole nalezneme historické ukotvení globalizace, jejíž vývoj nesmíme považovat za lineární, ale naopak za za sebou následující vlny globalizace a deglobalizace. Například podle G. Therborna se dnes nacházíme v šesté vlně. W. Robinson naproti tomu současnou globalizaci definuje jako globální kapitalismus, tedy čtvrtou epochu kapitalismu, která se vyznačuje přechodem od národně státního kapitalismu ke kapitalismu transnacionálnímu, tedy přechodem od světového systému ke světové společnosti (s. 63). Důležitým závěrem dějinného zkoumání je poznání, že globalizace není nevratná, je historicky přechodná a celkově proměnlivá, jedná se tedy o historický fenomén (s. 47). Její současná podoba lidem přináší vedle příznivých faktorů, jakými jsou například nové možnosti komunikace, tři hlavní problémy: sociální nerovnost, dezintegraci a ekologickou krizi. Kolem nich se ustavují hnutí odporu, která společně vyžadují spravedlnost a udržitelnost, avšak schází zde konkrétní subjekt, který by nesl globální odpovědnost. To implikuje potřebu nadnárodního rámce řešení. O. Suša shrnuje cíl, který by měl být společný „společnosti živých lidí“, a tím je: „demokratická kontrola využívání, redistribuce a konzervace hmotných i duchovních zdrojů v globál-

pektů, které musí být při vypracovávání protikrizových opatření brány v potaz. Pracovní skupina žen k financování rozvoje (*The Women's Working Group on Financing for Development*), která sdružuje 13 mezinárodních organizací, klade důraz na nutnou demokratizaci OSN a zdůrazňuje nutnost reformy globální finanční architektury pod taktovkou OSN a s důrazem na lidská práva, nikoli na rozvoj definovaný pouze v termínech zisku. Prosazování lidských práv v jejich nedělitelnosti a genderové spravedlnosti jsou tak dva základní pilíře, na kterých by mělo být postkrizové uspořádání společnosti postaveno.

Poznámky

1 Anglická verze indexu viz: <http://www.socialwatch.org/taxonomy/term/527>.

2 Ke stažení v pdf formátu zde: <http://www.socialwatch.org/node/11571>.

3 Kubálková, P., Čáslavská, T. W. (eds.). 2010. Ženy a česká společnost. Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking + 15). Praha: Otevřená společnost, o. p. s. – Centrum ProEquality.

SOUČASNÁ GLOBÁLNÍ KRIZE A JEJÍ VÝCHODISKA / Martin Brabec

Centrum globálních studií AV ČR společně s UK zorganizovalo v polovině listopadu v hlavní budově Akademie věd ČR v Praze již devátý ročník transdisciplinární konference „Filosofie a sociální vědy“. Její třídení program (11.–13. listopadu 2009) byl tentokrát zaměřený na aktuální problematiku krize a potenciálního postkrizového vývoje, s orientací na dopady na nerovnosti mezi muži a že-

ním celoplanetárním měřítku na principech světové solidarity a globální spravedlnosti“ (s. 71–72). Ovšem setkáváme se zde s problematikou reprezentace, se kterou souvisí sebevědomý pseudouniverzalizmus západních hodnot a umlčení těch, kteří se tak snadno nedostanou k „mikrofonu“, k čemuž se znovu autor vrací na závěr.

Ve druhé kapitole jsou probírány některé vlastnosti a související dopady současné globalizace. Za výrazný rys je zde považováno formování transnacionálních sociálních prostorů (vedle prostorů národních a mezinárodních a zároveň skrze ně), které probíhá na mnoha úrovních. Například pokud se jedná o kulturní komunikaci, dochází v mnoha případech ke kulturní hybridizaci díky zrychlení komunikačních toků, migraci osob a celkové prostorové mobilitě. Nově se pro míšení lokálních a globálních faktorů používá termín globalizace. Autor staví do vzájemného vztahu globalizaci s modernizačním procesem a jeho důsledky, se kterými jsou spojeny hlavní globální problémy současnosti od chudoby a hladomorů až k narůstání nadnárodních sítí terorismu (s. 100) a devastaci životního prostředí. V této souvislosti O. Suša zajímavě pojmenovává globální ekologickou problematiku jako fenomenologický důkaz existence procesu globalizace (s. 116). A právě obraz jedné planety je snad nejviditelnější a nejnaléhavější připomínkou naléhavosti přechodu k myšlence udržitelnosti.

Ve třetí kapitole se Oleg Suša zabývá především aktéry globalizace. Vyzdvihuje zde jejich vzájemnou závislost a celkovou propojenost. Nejsilnějšími aktéry se stávají ti, kteří kontrolují informace (v tomto kontextu také média) a jsou dostatečně pružní a pohybliví. Ve výsledku vzniká systém „vládnutí bez vlády“ (Saskie Sassen), ve kterém hegemon určuje pravidla (s. 133).

Čtvrtá kapitola je nejrozsáhlejší z hlediska objemu a je věnována sociálním aspektům, změnám, rizikům a nerovnostem v podmínkách současné globalizace. Autor zde vychází z předpokladu, že „růst ekonomického bohatství a ekonomických přeměn je individualizován a nerovnoměrně rozlo-

žen a vytváří nové sociální nerovnosti a konflikty“ (s. 182). A přestože jsou zásadní ekonomické tlaky nadnárodní a mezinárodní, dopadají především lokálně (nebo zdánlivě lokálně). I když zcela jinak v podmínkách „globálního Severu“ a v podmínkách „globálního Jihu“. Je zde však zdůrazňováno, že důsledkům globální vzájemné závislosti se nevyhne žádná společnost nebo stát. Globalizovaný svět je natolik propojený, že v něm působí efekt bumerangu. Prohlubuje se problém globálních sociálních nerovností, stále se rozvírají „nůžky nerovnosti“. Nerovnosti se projevují v mnoha oblastech a přináší s sebou množství následků, ať se hovoří o rozkladu venkova, v užším pohledu o rozpadu rodiny a pospolitosti, což vede k oslabení solidarity a rozšíření egoistického individualismu a narcismu jedinců, kteří jsou sváděni zvnitřnělou manipulací trhu (s. 184–185) a ztrácejí zájem o věci veřejné, čímž je vyprazdňována demokracie, nebo hovoříme-li o nucené otročské práci, o zadlužení, o externalizaci nákladů aj. K velkému nárůstu sociálních nerovností přispívá proměna pracovního trhu a zároveň struktury práce – nově vzniklé požadavky na flexibilitu a mobilitu, nové technologie vytlačující potřebu práce člověka, opouštění zaměstnaneckých jistot, stěhování zaměstnavatelů do zemí s levnější pracovní silou a ostatní faktory, které vedou k růstu nezaměstnanosti, polozaměstnanosti a „pracující chudoby“. Jedním z klíčů obrany proti marginalizaci vznikající rozevírajícími se nůžkami by podle Suši mohlo být rozvíjení lidského potenciálu, které by vedlo k větší sociální a občanské participaci. Státní investice do podpory by měly více proudit tímto směrem než směrem k vytváření závislých. Autor se zde také věnuje kritice rozvojové pomoci založené na argumentu, že růst HDP neznamena růst rovnosti, a volá po globální odpovědnosti, která je podle něj otázkou všech aktérů.

Hlavní pozitivum knihy vidím v poslední kapitole, která se snaží formulovat politické výzvy, což se mi jeví jako přínosný přístup. Oleg Suša zde analyzuje řadu nesnází, které doprovázejí snahy kritické sociální opozice zdo-

namí, na marginalizované skupiny obyvatelstva apod. Na konferenci zazněly přes tři desítky příspěvků, převážně od autorek a autorů z oborů sociologie, politologie a sociální a politické filosofie.

Své příspěvky přednesli přednášející z mnoha akademických a univerzitních pracovišť v České republice a na Slovensku a slovo dostal také čínský, australský a německý kolega. Je však třeba upozornit čtenáře, že tato listopadová konference s převážně českou a slovenskou účastí je plně komplementární k mezinárodní konferenci, která s účastí přibližně osmdesáti přednášejících z celého světa probíhá každoročně po dobu pěti dnů v květnu a jejímž pořadatelem je také Centrum globálních studií.

Na začátku konference vystoupil s úvodním slovem ředitel Filosofického ústavu AV ČR dr. Pavel Baran a ředitel Centra globálních studií dr. Marek Hrubec, který pohovořil o záměrech a cílech konference. Několik příspěvků se zaměřilo na rozbor krize z hlediska civilizačních analýz. Profesor Johann Arnason z Goethe Universität ve Frankfurtu nad Mohanem, který blokovou výukou přednáší také na FHS UK v rámci nově otevřeného oboru o historické sociologii a civilizačních analýzách, se ve své přednášce „Civilizační pohledy na nynější krizi“ z pohledu civilizacionistiky neboli civilizačních analýz pokusil v této oblasti zkoumání upřesnit pojmosloví. Rozlišil dva hlavní civilizační aspekty. První se týká tématu civilizačních procesů, včetně jejich konfliktních a krizových stránek. Z tohoto hlediska je pro současnou krizi relevantní především rozporná dynamika globalizace. Druhý aspekt zahrnuje civilizační formy neboli rámce. Zde se autor zaměřil na problémy verze modernity, jež se v krátkém dvacátém století stala verzí vítěznou. Celkově civilizační perspektivu definoval jako snahu o formulaci různorodých vztahů mezi politickými a ekonomickými aspekty zkoumané civilizační formy. Stojí za připomenutí, že Centrum globálních studií právě vydalo Arnasonovu knihu Civilizační analýza. Evropa a Asie opět na rozcestí v nakladatelství Filosofia.

la i shora o nápravu. Například již výše jmenovaná úskalí reprezentace a dominance „západních“ hodnot, která vyžadují důsledné úsilí o participaci a mezikulturní dialog, další je hrozba systémové kooptace při snahách o kolální jednání. Rozhodně stojí za zmínku nebezpečí, která s sebou přináší kampaňovitost a krátkodobost některých občanských iniciativ. Velký nesoulad vytváří různorodost individuálních zájmů a jejich sledování. V cestě dále stojí úpadek demokracie, nepřehlednost, rozdrobenost, fundamentalismus, šíření korupce, narůstající obliba populismu i hrozba technokracie (s. 310–318). Proto je třeba hledat komplexní politické řešení založené na demokratických základech, mezilidské solidaritě a toleranci, které dosáhne na prostředky natolik mocné, aby zasahovaly jak ve sférách životního prostředí, tak v hospodářských otázkách, a v neposlední řadě nacházely východiska ze sociálních krizí. Tedy postupně se snažit budovat souhru mezi

ekologickou a sociálně-ekonomickou udržitelností. Autor kritizuje názory, které považují roli státu za stále méně významnou, a zdůrazňuje, že občanská společnost nemůže nahradit stát. Spíše došlo k přeměně státu od národního k internacionalizovanému v důsledku vymizení přesné hranice mezi domácí a zahraniční politikou. Mělo by se proto spíše jednat o nové propojení globální občanské společnosti i státních institucí v nadnárodně či transnacionálně jednání schopnou sílu, kdy současným zprostředkovatelem je především OSN.

Na závěr k velmi zdařilému shrnutí současného bádání o globalizaci bych snad jen autorovi vytknula čtenářsky nepřilíš přátelský styl psaní. Přesto je publikace značným přínosem českému nejen sociologickému prostředí a přináší povzbudivý pohled na toto kontroverzní téma. Zároveň může monografie sloužit jako rozsáhlý referenční rámec pro současnou literaturu o globalizaci.

TROCHU JINÁ MIGRACE: KDYŽ ŽENY PŘICHÁZEJÍ PRVNÍ / ADÉLA SOURALOVÁ GEORGE, S. M. 2005. WHEN WOMEN COME FIRST: GENDER AND CLASS IN TRANSNATIONAL MIGRATION. BERKELEY: UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS.

Monografie založené na etnografickém výzkumu, které přináší komplexní pohled na migraci z genderové perspektivy, by se daly spočítat na prstech jedné ruky. Jednou z nich je kniha o ženách a mužích, kteří prošli migrační zkušeností spojenou se zásadními proměnami ve struktuře sociálních (nejen genderových) vztahů, pocházející z pera Sheby Mariam George. Autorka v publikaci příznačně nazvané *When Women Come First. Gender and Class in Transnational Migration* přináší čtenářstvu obraz migračních toků zdravotních sester z Kéry do USA. Kniha je rozdělena do pěti kapitol, v nichž autorka postupně pojednává o postmigračních uspořádáních migrantek a migrantů v rodině, na pracovním

trhu a v komunitě, přičemž klade důraz nejen na proměny způsobené mezinárodním pohybem, ale především na transnacionální kontext, v němž probíhá konstruování femininity a maskulinity. Ve snaze o naplnění svého výzkumného záměru sází S. M. George na určitou disharmonii, a to na dvou úrovních: za prvé, migraci pojímá jako spouštěcí mechanismus změn v genderových vztazích, a nikoli jako kontinuální proces z místa A do místa B. Za druhé, zaměřuje se na různé sféry a proměny genderových vztahů v jejich rámci, které nemusejí být ve vzájemném souladu. „Není neoprávněně předpokládat, že změny genderových vztahů v jedné sféře často přináší změny v jiných sférách. Jenže

Doktor Marek Hrubec z Centra globálních studií AV ČR a UK v příspěvku „(De)globalizace“ navázal na pojetí dialektiky osvícenství, které ve 40. letech 20. století v období sociálních a politických dopadů světové hospodářské krize vypracovali Theodor Adorno a Max Horkheimer ve své analýze vývojové dialektiky západní civilizace. M. Hrubec doložil, že T. Adorno s M. Horkheimerem sice tuto analýzu nedopracovali, ukázal však, že je možné jejich explanační model následovat a redefinovat jej vzhledem k současné etapě procesu globálního kapitalismu, jenž podobně jako předchozí etapy vývoje zahrnuje dlouhodobé integrační tendence přerušované dezintegračními korekcemi. Možnosti východisek ze současné globální krize lze hledat v reformulovaném modelu, jenž bude mapovat globalizační tendence s deglobalizačními korekcemi a ukazovat vývoj politických a společenských alternativních scénářů. Autor nabídl koncept kritické teorie (de)globalizace, jež by mohla vést k porozumění sociálním a politickým aspektům současné krize a k nacházení kosmopolitních alternativ vývoje.

Mgr. Veronika Šprincová a Mgr. Miroslav Jašurek, oba z Filozofické fakulty UK, přednesli příspěvek zaměřený na téma „Krise globálního kapitalismu z pohledu feministické politické ekonomie“, v němž zkoumali současnou krizi z hlediska feministicky orientované politické ekonomie. Nejprve formulovali otázku, jakým způsobem je možné z tohoto hlediska krizi analyzovat a jakým způsobem lze potom hledat řešení. Za prvé si položili otázku, čeho se krize vůbec týká: zda se jedná pouze o ekonomickou krizi daného způsobu produkce, nebo o krizi celého systému, nebo pouze o krizi některých institucí tohoto systému. Následně analyzovali, zda současná globální krize otevírá nějaké možnosti pro formulaci alternativních variant k soudobému globálnímu uspořádání.

Docent Ladislav Hohoš z bratislavské Filozofické fakulty UK ve své přednášce „Křiza nadcivilizácie a súčasná kríza: pokus o diagnózu a prognózu“ prezkoval aktuální filosofické koncepcie politického vývoje ve vztahu k alternativám žádoucí budoucnosti lid-

to nesmíme považovat za samozřejmost“ (s. 4) píše v úvodu a na dvě stě stranách své knihy poskytuje řadu příkladů podporujících své tvrzení.

Autorčin počin není průlomový v tom, že by se zaměřovala na ženy. Není ani zásadní z toho důvodu, že se zaměřuje na ženy, které migrují dříve než jejich manželé. Síla jejího přístupu tkví v citlivém přijetí genderových teorií a jejich aplikaci na každodennost nejen žen, ale také (a především) mužů. V první kapitole autorka bilancuje dosavadní výzkumy reflektující dimenzi genderu a představuje svůj vlastní přístup vycházející z Raewyn Connell. S. M. George kritizuje výzkumy, které se zaměřují výhradně na ženy, a oproštuje se od bipolárního vidění žensko-mužské migrace tím, že obrací svou pozornost na genderové vztahy, genderovou strukturu a genderové režimy. Inovativní a přínosné nejen pro migrační, ale také pro genderová studia, je důraz, který klade na disharmonie mezi různými sférami (v jejím výzkumu mezi domácnostmi, trhem práce a komunitou). Komplexní genderovou analýzu migračního procesu obecně doplňuje o nabourání dichotomií migračních výzkumů – např. mezi veřejnou a soukromou sférou. Neméně podnětné je také autorčino pojednání o ambivalentní roli domácnosti v procesu migrace, zejména v postmigrační fázi. Ta totiž může být jak místem výrazné rekonstituce genderových (soukromých) vztahů, tak místem boje za uchování patriarchálních uspořádání, které – ač nerovně diverzifikované podle genderových a generačních vodítek – představuje útočiště před novým, mnohdy xenofobním či rasistickým světem. V neposlední řadě první kapitola zachycuje rozsáhlé konceptuální proměny pojmu migrace, související s odhalením přeshraničního udržování styků se zemí původu. Jejím hlavním cílem je prozkoumat, zda a nakolik tato transnacionální pouta utvrzují nebo rozkládají genderové a třídní hierarchie. Tím, že do popředí staví gender a třídu, snaží se autorka ukázat multidimenzenalitu transnacionálních pout, která v nové zemi poskytují podporu a jsou do určité míry spouštěcím mechanismem sociální mobility. Ve

druhé kapitole se již autorka obrací k analýze svého vlastního výzkumu a zavádí čtenářstvo na trh práce. A právě zde více než kde jinde naráží na limity dosavadních výzkumů, které deklarují proměny genderových uspořádání v postmigračním usazování se, avšak neodpovídají již na otázku, jak k těmto proměnám dochází a jaký mají dopad na jiné sféry života. „V jednom scénáři jsou migrantky považovány za hráčky zvyšující svou autonomii tváří v tvář konfliktním agendám domácnosti a tlakům pracovního místa. Ve druhém je jejich autonomie limitována falešným vědomím, které odmítá patriarchální struktury kontroly“ (s. 39–40). Ve všech případech je však autonomie neprozkoumaným konceptem měřeným tím, „do jaké míry je žena schopna prosadit své vlastní cíle bez ohledu na vztahy k druhým“ (s. 40). Toto pojetí je podle autorky nedostačující, takže nabízí nový koncept, jehož pomocí bude možné uchopit a pochopit specifické projevy autonomie, koncept konektivní autonomie (*connective autonomy*), a charakterizuje změny odehrávající se v životě migrantek. „Zatímco vstup do placené práce a emigrace zvyšují jejich mobilitu a nezávislost – finanční i sociální – zakoušejí tuto autonomii pouze jako soubor vztahů a povinností“ (s. 40). Tento koncept se jeví být jako účinný analytický obrat v chápání autonomie u migrantek a do velké míry překonává bariéry mezi diskusemi o míře autonomie a nezávislosti, která se v migračních studiích rozhořela. Autonomie přestává být chápána jako absolutní pojem („buď, anebo“) a s důrazem kladeným na vztahovost je dán prostor pro ambivalence v životních světech migrantek. S. M. George současně také pomáhá zachytit proměny statusu migrantů, kteří na rozdíl od svých žen zakoušejí sestupnou mobilitu a ztrátu konektivity. Zkušenost s trhem práce označuje autorka přívlastkem „rasizovaná“ a vyjmenovává několik příkladů diskriminace, se kterými se její informátorky potýkaly: odmítnutí, zpochybňování profesionální kapacity a rasové předsudky. Migrací a inkorporací na trh práce se tyto ženy ocitly v nových hierarchiích, které ze země původu dosud neznaly. Zároveň jim styk

ské civilizace, včetně formulace varovných scénářů a rozborů dosavadního vývoje. Následoval přitom také starší koncepce, například v návaznosti na Jana Patočku pojednal o civilizaci jako o akumulaci a organizaci moci. Dále analyzoval otázku lidské přirozenosti a zdůraznil, že pokud evoluce počítá zároveň se soutěží i kooperací, lze doufat v méně agresivní chápání této přirozenosti. Své úvahy zakončil zkoumáním právních možností nastolení říše světoobčanství vzhledem ke globálním pravidlům přežití.

Po přednáškách o civilizačních analýzách bych nyní rád připomněl příspěvky, jež spojovali téma krize s Evropou. Profesor Erasm Kohák z Centra globálních studií AV ČR a UK v příspěvku „Evropská demokracie a její krize“ uvedl, jak po pracném hledání forem demokracie v 19. století došlo ke zhroucení evropské demokracie v „krizi demokracie“ mezi dvěma světovými válkami. Příčinou krize byla neschopnost politické demokracie zvládnout (dobovým pojmoslovím) otázku sociální a otázku národní – v podstatě otázku ekonomické jistoty a osobní totožnosti v prudkých změnách industrializující společnosti. Mezi lety 1945 a 1995 dosáhla evropská demokracie nejvyššího rozkvětu řešením těchto otázek výstavbou sociálního státu a Evropské unie. V posledních deseti letech se objevují náznaky nové krize z drobení sociální jistoty a sebevědomí osobní totožnosti. A otázkou zůstává, zda to Evropa zvládne?

Doktor Daniel Kroupa z Filosofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem v příspěvku „Evropský federalismus“ hovořil z hlediska filosofických předpokladů o tom, jak a zda Evropská unie v době krize směřuje k federaci. Federativní směřování je v ní přítomno již od jejího založení; po přijetí Lisabonské smlouvy se však tento záměr naplňuje do té míry, že s dalším integračním krokem si lze stěží představit něco jiného než federaci. Tyto okolnosti vytvářejí nové vnitřní a vnější podmínky naší národní existence. Problémy a krize provázející vývoj evropské kultury budou v nové situaci vyžadovat nové přístupy a nová řešení, jež by měly reflektovat federativní principy.

s relativně modernějším zdravotnickým vybavením poskytl naplnění a pocit, že mohou zachraňovat životy efektivněji. Aby čtenářstvo pochopilo pozici zdravotních sester v rámci společnosti a komunity, zavádí je S. M. George do Kéraly, aby pojednala o pozici zdravotních sester v zemi původu a vysvětlila výchozí pozici, z níž ženy startují svou migrační zkušenost. Otevření pracovních možností pro ženy znamenalo v Kérole změnu pozice žen v rodině i ve společnosti obecně. Ženy, které začaly participovat na trhu práce, nabouraly tradiční obraz a představy o ženách, které ve společnosti existují (ženy jsou zde považovány za břemeno, a to zejména díky tradici, podle které rodina musí platit, aby se jejich dcera provdala, a naopak za syna peníze dostává). Z pozice břemene se tak pracující ženy, které navíc podporovaly své rodiny, dostaly do pozice výhody, kterou rodina vlastní. Nově nabytá autonomie daná možností stát se aktivní hráčkou směřující ke kolektivním cílům měla zdroj ve finančních prostředcích zdravotních sester. Bez idealizace však autorka také ukazuje, jaké tenze tato získaná autonomie vytvořila ve vztahu ke kulturním očekáváním předepisujícím ženám závislost. Narůstající konflikty mezi rodiči a dcerami, manželkami a manžely se staly základem pro společenské přehodnocení zdravotních sester jako příliš nezávislých. Ono kulturní přehodnocení směřovalo ke snížení pozice těchto žen ve společnosti, která se nedokázala vyrovnat s jejich rostoucím významem. Východiskem tak bylo stigmatizovat (nezávislé a autonomní) zdravotní sestry, které překročily společenské konvence, a utvrdit tak stávající status quo. Zdravotní sestry kvůli svému úzkému kontaktu s doktory (muži) a pacienty (muži) začaly být považovány za prostitutky, morální vyvrhele. Jak se v takto silně patriarchální společnosti mohla vůbec objevit možnost migrace žen? Podle S. M. George sehrála nezastupitelnou roli „ohromující podpora, které se ženám dostalo z rodiny založené na patriarchálním systému... Snad to ukazuje, jak může být patriarchální systém flexibilní tváří v tvář ekonomickým potřebám“ (s. 49). Autorka tímto svým poznat-

kem nejen otvírá ženám jejich migrační cestu a vymaňuje je z okovů patriarchátu, ale zároveň zmírňuje fatalistické pojetí genderové struktury společnosti, která může být – v určitých situacích – otevřena méně polarizovaným a determinujícím scénářům.

Pokud byly dosavadní kapitoly protknuté příběhy a analyticky napojené na existující výzkumy a teorie, třetí kapitola věnovaná domovu a „opětovnému dělení genderu v imigrantských domácnostech“ je čtivým, typologicky zaměřeným tříděním migračních zkušeností a abstrahováním ideálních typů domácností. Zároveň však tato kapitola nabízí vhled do každodennosti migrantek a migrantů a vypráví příběhy, které podle scénářů na prknech postmigrační fáze hrají migrantky a migranti. Síla této kapitoly tkví především v tom, že odhaluje diverzitu uspořádání a rolí, které jedinci hrají. V tomto ohledu autorka vychází z rozlišení genderových ideologií a genderových strategií Arlie Hochschild. „Genderová ideologie jedince je spojena s její nebo jeho chápáním mužství a ženství a jak se tento jedinec identifikuje s maskulinním nebo femininním ideálním typem. Genderové strategie jsou pak plány jednání, které jednotlivci přijímají, aby smířili své genderové ideologie s žitou realitou“ (s. 78). Dělbá práce v domácnosti je jedním z míst, kde se genderové ideologie a genderové strategie střetávají. Vágní pojem „v domácnosti“ autorka překonává, když striktně rozděluje tři dimenze, v nichž následně zkoumá míru participace žen a mužů. Těmi dimenzemi jsou péče o děti, domácí práce a vaření a rozhodování v otázkách finančních. Odlišnosti v různých typech domácností mohou být vysvětleny několika faktory – důležitou roli hrají vzorce migrace, vztahy k trhu práce a uspořádání péče o děti. Tyto odlišnosti dávají vzniknout čtyřem typům domácností; jsou jimi tradiční mužem vedená domácnost a na obrácené straně spektra pak ojedinelá, ženou vedená domácnost. Mezi nimi stojí domácnost s nucenou participací a domácnost založená na partnerství. Všem těmto typům se autorka podrobně věnuje, přičemž své pojednání zakládá na příbězích

Další ze sekcí konference byla zaměřena na novou mezinárodní zprávu lidsko právní organizace Social Watch, která se v letošní zprávě koncentrovala na celosvětovou krizi a na její dopady na nerovnost mezi muži a ženami a na chudobu. Social Watch, která je sítí občanských organizací, spolu s vědci připomíná vládám jejich sociální a rozvojové lidskoprávní závazky ze summitů OSN a nezávisle sleduje jejich plnění. Letošní výroční zpráva pojednává o nedostacích v oblasti dodržování lidských práv zejména s ohledem na boj proti chudobě a na rovnost mužů a žen v situaci globální hospodářské krize. Na konferenci vystoupili zástupci české koalice Social Watch, například Linda Sokačová z Gender Studies nebo Tomáš Tožička z Educonu. Zpráva Social Watch za rok 2009 byla zároveň prezentována generálnímu shromáždění OSN v New Yorku.

Zde navázal ve své prezentaci „Povaha krize a selhání sociálních věd“ prof. Martin Potůček z Fakulty sociálních věd UK v Praze a vysvětloval, v jakých aspektech globální krize nejvíce zasáhla a dále zasahuje do života lidí. Upozornil, že někteří autoři se dokonce domnívají, že povede k paradigmatické změně ve výkladu problémů soudobých společností a následně i vládnutí, a snažil se odpovědět na otázku, zda, a pokud ano, do jaké míry, přispěly sociální vědy k osvětlení povahy této krize a k hledání východisek z ní. Pojednal o potenciálních směrech vývoje veřejné politiky tak, aby byla schopna lépe odpovídat na globální výzvy, kterým lidstvo čelí.

Přestože na konferenci zaznělo mnoho podnětných příspěvků, z důvodu omezeného prostoru jsem se zde mohl zaměřit jen na některá vystoupení. Nicméně současný vývoj ukazuje, že téma krize a postkrizových scénářů podnítl další diskuse a analýzy nejen v rámci diskusí s českými a slovenskými kolegy, ale také v širším okruhu zahraničních přednášejících v rámci mezinárodní konference.